

Qumránsky zvitok 4Q521 Mesiášova apokalypsa

Andrej Mátel

Úvod

Zvitky nájdené v jedenástich jaskyniach pri Mŕtvom mori (*Chirbet Qumran*) sú doteraz jedným z najvýznamnejších archeologických nálezov¹ pre biblické štúdium nielen hebrejskej Biblie, ale aj mesiánskeho očakávania v „intertestamentárnom“ období“, teda na prelome stáročí.

V štvrtej jaskyni náleziska Chirbet Qumran boli nájdené zlomky hebrejsky písaného zvitku, ktorý pozostáva z dvoch väčších a ďalších pätnástich menších fragmentov.² Datuje sa do hasmonejského obdobia (140 – 37 pred Kr.) alebo okolo r. 100 pred Kr. – 50 po Kr. Podľa poradia nálezu bol označený ako 4Q521 a podľa obsahu ako „mesiášova apokalypsa“. Prvým editorom textu bol francúzsky kňaz, bibliista a orientalista abbé Jean Starcky. Rekonštrukciu a transkripciu robil po jeho smrti ďalší francúzsky bibliista a odborník na semitské jazyky Émile Puech, od ktorého pochádza aj súčasné označenie.³ Mesiánska apokalypsa svedčí o mesiánskych očakávaniach v období druhého Jeruzalemského chrámu, ovplyvnených biblickými textami, najmä prorocťom Izaiáša. Zasluguje si zvýšenú pozornosť aj medzi nasledovníkmi Mesiáša Ježiša a čitateľmi Novej zmluvy.

Preklad 4Q521⁴

Fragment 1, stĺpec I.

¹ [...] . [...] ² [...] a počuli s[te] ³ a práca [...] ⁴ a čo ste prekročili [...] ⁵ a k strachu [...] ⁶ rozmnožili sa spravodli[vi ...] ⁷ a povstávajúci [...] ⁸ a láska [...] ⁹ ... [...]

Fragment 2 a fragment 4, stĺpec II.

¹ [lebo ne]bo a zem budú počúvať Jeho Mesiáša
² [a všetko čo je v nich, sa neodvráti od prikázaní svätých. ³ Hľadajúci Pána, posilnite sa v Jeho službe. ⁴ Všetci očakávajúci vo svojom srdci, nenájdete v tom Pána? ⁵ Lebo Pán berie do pozornosti zbožných a volá spravodlivých po mene ⁶ a nad chudobnými sa bude vznášať jeho Duch a verných obnoví svojou mocou. ⁷ A oslávi zbožných na tróne večného kráľovstva, ⁸ oslobodí väzňov, vráti zrak slepým, narovná zohnutých]. ⁹ A na v[eky] sa primkni k [dú]fajúcim a k Jeho milosrdenstvu ¹⁰ [...] a ovoc[ie] ... sa neoneskorí ¹¹ a slávne činy, ktoré nenastali, vykoná Pán, ako povedal, ¹² [lebo] uzdraví

¹ Platí to od roku 1947 (náhodný objav beduínmi) resp. od roku 1949 (počiatok systematických archeologických vykopávkov).

² Fotografie fragmentov pozri: <https://www.deadseascrolls.org.il/explore-the-archive/image/B-496234>

³ Puech, É. (1992) Une apocalypse messianique (4Q521), *Revue de Qumrân* 15, 475-519.

⁴ Hebrejský text a český preklad Segert, S., Řehák, R., Bažantová, Š. (2007) *Rukopisy od Mrtvého moře*. Praha: Oikúmené, 481-482. Anglický preklad Wise, M. et al. (1996). *Dead Sea Scrolls. A New Translation*. London: Harper Collins, 1996, 421-422; Wise, M., Tabor, J. D. (1992) The Messiah at Qumran. *Biblical Archaeology Review*, s. 62-65 <https://library.biblicalarchaeology.org/biblical-archaeology-review/18/6/15/en/13?width=600>. V prekladoch hranaté zátvorky označujú rekonštrukcie textu (napr. láska), hranaté zátvorky s bodkami [...] označujú medzery v texte. Číslovanie v texte označuje riadky,

zranených, oživí mŕtvych, chudobných rozradostí¹³ a [...] ... [...] ... povedie a hladných obohatí ...¹⁴ [...] a oni všetci [...]

Fragment 2, stĺpec III.

¹ a zákon priaznivý tebe. A oslobodím ich [...] ² is[t]jé: Prídu otcovia k synom [...], ³ čo je požehnanie Pánovo v jeho dobrej vôli [...] ⁴ radovať sa bude z[em] na každom mieste, ⁵ [preto]že bude všetok Izrael v radosti [...] ⁶ a [...] ... [...]

Fragment 5, stĺpec I a fragment 6, stĺpec I

¹ [...] ²⁻³ [...] ⁴ [...] ... [...] nebude slúžiť s tými ⁵ [...] s p]riateľom svojim a so susedom [svojim], ⁶ [...] dobrý tebe a posilňujte [s]ilu ⁶ [...] potravu, vern[í] budú rásť

Fragment 7 a fragment 5, stĺpec II.

¹ [...] vidí všetko, č[o Pán učinil] ² [ze]m a všetko, čo je na nej. Moria [a všetko] ³ [čo je v nich] a každú nádrž, vody a potoky, ⁴ [...] konajúci dobro pred Páno[m] ⁵ [budú žehnať ... ale ni]e ako tí preklínajúci. Oni budú určení k smrti, ⁶ [keď] Ten, ktorý oživuje, vzkriesi mŕtvych svojho ľudu. ⁷ Potom my [vzdá]me vd'aky a vyrozprávame vám [spravodlivé skutky] Pána, že [...] ⁸ t[í], ktorí sú určení zomrieť. A on otvorí [hroby...] ⁹ a ... [...] ¹⁰ a ... [...] ¹¹ zjaví im [svoje skutky] ¹² a most prie[pasti ...] [...] ¹³ málo cenení budú preklia[ti...] ¹⁴ a stretli nebesá [...] [a vš]etci anjeli [...]

Fragment 8

¹ [...] hradba medzi [nimi] ²⁻⁴ [...] ⁵ [...] budú žiarit' ⁶ [...] Adam ⁷ [...] Jákob [...] ⁸ a všetky jeho sväté nádoby ⁹ [...] a všetci jeho pomazaní ¹⁰ [...] a slovo Pána budú hovor[it'] a ¹¹ [...] Pán, [budú hovor]it' ¹² [...] oči

Komentár

Celkovo fragment zvitku 4Q521 naznačujú dielo napomínania a poučovania (členov qumránskej komunity) v súvislosti s blížiacimi sa udalosťami konca časov. To možno tušiť v zachovaných častiach fragmentu 1, kde sa pravdepodobne zdôrazňuje dôležitosť počúvania (múdrosti/poučenia), potreba pokánia z hriechov, zotrúvanie v bázni Božej a v láske atď.⁵ Praktickejšie poučenia sú vo fragmente 5, kde nájdeme pokyny pre členov komunity, akými sú „*nebude slúžiť...*“, „*posilniť silu*“, „*verní budú rásť*“.

Kľúčový fragment 2, ktorý najviac zaujal vedcov a biblistov, začína slovami: „...*(ne)bo a zem budú počúvať Jeho Mesiáša*“. Na prvý pohľad použitie slova „*pomazaný*“ (hebr. *mašiach*) nemusí odkazovať na nič iné ako na kňaza (alebo proroka), ktorý poučuje ľud resp. komunitu, avšak kontext naznačuje eschatologickú orientáciu. Zvitok hovorí o „*mesiášovi neba a zeme*“. Hebrejské slovo pre Mesiáša (*mašiach*) má v tomto texte privlastňovaciu príponu (*mešicho*), takže sa musí preložiť ako „*Jeho Mesiáš*“. Hoci Boh nie je v texte spomenutý, je jasné, že je to odkaz na neho. V inom fragmente z Qumránu (4Q287) nachádzame tento text: „*Svätý Duch*“

⁵ Heil, S. (2020) The „Messianic Apocalypse“ (4 Q 521) <https://nextstepbiblestudy.net/index.php/2020/02/19/the-messianic-apocalypse-4q521>

spočíval na Jeho Mesiášovi.“ V pseudoepigrafom (apokryfnom) spise, známom ako Žalmy Šalamúnove, sa v Žalme 18:5 píše „pre určený deň, keď bude vládnuť jeho Mesiáš“. Podobne ako qumránsky text, ani tento Šalamúnov žalm predtým nespomína meno Boha, ale je jasné, že je odkazom na „Jeho Mesiáša“. ⁶ Príliš veľká časť zvitkov sa stratila. Ak je však správne čítať ich ako súčasť súvislého opisu činnosti počas mesiášskej éry, potom je postava Mesiáša v 4Q521 medzi zvitkami jedinečná. Zlomky zvitku poukazujú na skutočnosť, že mesiánske očakávania v judaizme na prelome stáročí neboli len politické. V texte nápadne chýbajú charakteristiky kráľovského Mesiáša, ktoré sú zrejmé z iných zvitkov (napr. 4Q285, 11Q14 Kniha vojny /Mesiáša/, 4Q252-254a Komentár ku Genezis).

Zmienka o svätých (hebr. *kedošim*) v 2. riadku by sa mohla vzťahovať aj na prorokov staroveku, ale skôr na veriacich v Izraeli resp. členov spoločenstva, ktorí dodržiavajú prikázania Tóry a učia ich aj ostatných. V nadväznosti na výzvu v riadkoch 3-4, zvyšné riadky (5-14) zaznamenávajú sľub toho, čo Boh urobí pre svoj ľud, inšpirovaný začiatkom proroctva v Izaiášovi 61, v kombinácii s citátom zo Žalmu 146:7-9 a narážkami na eschatologicko-mesiášske pasáže, podobné ako u proroka Daniela 7. Pri uplatnení tohto reťazca biblických pasáží je zrejmé, že „chudobní“ a trpiaci sú synonymom pre zbožných a oddaných (*chasedim*) – vernú komunitu uprostred zlého a skorumpovaného sveta. Na opis ľudí, ktorí budú požehnaní Bohom, sa používajú štyri rôzne podstatné mená (r. 5 – 6): (1) *chasedim* (zbožní/ verný“), (2) *cadikim* (spravodliví/ lojálni), (3) *'anavim* (chudobní/ utrápení), (4) *'emunim* (dôveryhodní/ verní). Nasledujúce riadky 8-9 odzrkadľujú Ž 146:7-8, kde sa spomína oslobodenie väzňov, otvorenie očí slepých, narovnanie pokrivených atď. Bohužiaľ, v riadku 10 je medzera, ale naznačuje blížiacie sa eschatologické očakávanie: Boh sa chystá urobiť závažné veci, ktoré ešte neboli (riadok 11). ⁷

V najdôležitejších riadkoch fragmentu, konkrétne v riadkoch 6 – 8 a 11 – 13, sa hovorí (vo voľnejšom preklade) o *oslobodení väzňov, otvorení očí slepým, narovnaní ohnutých, uzdravení zranených, vzkriesení mŕtvych a prinesení dobrej zvesti chudobným*, čo vychádza najmä z proroctva Izaiáša (61:1n; 26:19; 29:18; 35:5; 42:18) a zo Žalmu 146:8. Otázkou je, kto je v texte subjektom, kto „narovná, vzpriami...?“ Boh alebo Jeho Mesiáš? Vo v. 6 – 8 sa zdá, že sa jedná o Boha (subjektom je *Pán*), ale vo v. 11 – 13 je určitý posun a mohlo by sa jednať o *Jeho Mesiáša*. Vydavatelia neboli jednotní v rekonštrukcii tohto textu. ⁸

Téma posledného súdu je vo fragmentoch 7 a 5 zreteľná napriek medzerám v texte. Vo riadkoch 1 – 3 sa podáva prehľad Božej tvorivej moci. Druhý odsek (v. 4 – 6) nadväzuje na biblický obraz prekliatí a požehnaní (5 Mojž 27–28) – prekliati sú určení na smrť, zatiaľ čo požehnaní majú byť vzkriesení (5 Mojž 30:19; por. Mt 22:30–32; 1 Kor 15:12n.; Zjv 20:4–6). Text fragmentov sa zdá byť portrétom posledného súdu, ktorý má spoločné črty s apokalyptickými dielami, ako je 1 Henoch, s popisom nebeského usporiadania, úlohy anjelov atď.

⁶ Por. Wise, Tabor, 62.

⁷ Ibidem.

⁸ Flusser, D. (2002). *Ježiš*. Praha: Oikúmené, 224.

Vo fragmente 8, riadku 9 je termín „pomazaní“ (mesiáš) použitý v množnom čísle, pravdepodobne sa vzťahuje na kňazov, nakoľko v predchádzajúcom riadku 8 sa spomínajú sväté nádoby.⁹

Evanjelium podľa Matúša rozpráva o udalosti, pri ktorej Ján Krstiteľ poslal k Ježišovi odkaz so slovami: „*Ty si ten, čo má prísť, alebo máme čakať iného?*“ Ježiš im odpovedal: „*Chodte a oznámte Jánovi, čo počujete a vidíte: Slepí vidia, chromí chodia, malomocní sa očisťujú, hluchí počujú, mŕtvi vstávajú a chudobným sa zvestuje evanjelium* (Mt 11:2-5; por. aj Lk 7:18-22). Tento opis Ježišovej odpovede Jánovi Krstiteľovi pozoruhodným spôsobom paralelne zodpovedá textu zlomkov zvitku od Mŕtveho mora 4Q521. Ježiš v podstate kladne odpovedal na Krstiteľovu otázku ohľadom eschatologického významu svojej činnosti, bez toho, aby výslovné prehlásil, že je Mesiášom. Táto podobnosť s qumránskym zvitkom potvrdzuje autenticitu Ježišovho odkazu Krstiteľovi.

Evanjeliá, ako aj tento zvitok predpokladajú, že počas veku Mesiáša budú mŕtvi vzkriesení, či už samotným Bohom alebo prostredníctvom jeho mesiášskeho sprostredkovateľa. Nikde v Starom zákone však o tomto presvedčení takto presne nečítame. Táto skutočnosť naznačuje, že autori evanjelií mohli poznať text Mesiášovej apokalypsy — alebo boli prinajmenšom oboznámení s tradíciami, ktoré obsahuje.¹⁰ Obdobne uvádza aj Heil,¹¹ že obzvlášť zaujímavým spoločným bodom medzi evanjeliovou tradíciou a 4Q521 je to, že Izaiášovo proctvo bolo upravené tak, aby obsahovalo odkaz na *vzkriesenie mŕtvych* (fragment 2, riadok 12, por. Mt 11:5), čo sa v židovskej tradícii spájalo najmä s Eliášom (por. 1 Kr 17:17-24; Sir 48:5; m Sota 9; j. Sheq 3:3; Pesikta de R. Kahana 76a) alebo všeobecným príchodom Mesiáša (2 Baruch 30:2; 2 Ezd 7).¹²

⁹ Wise, M. et al., 421-422.

¹⁰ Wise, ibidem.

¹¹ Heil, ibidem.

¹² Por. Collins J. (1995), *The Scepter and the Star: The Messiahs of the Dead Sea Scrolls and Other Ancient Literature*, Anchor Bible Reference Library. New: York: Doubleday, 119-120.